

У вихованні доброчесності значну роль відіграють приклади поведінки командирів і старших офіцерів. Лідер, який демонструє чесність, справедливість, відповідальність і повагу до підлеглих, формує довіру й авторитет не лише у своїй частині, а й у ширшому професійному середовищі. Лідерство, засноване на цінностях служіння та самопожертви, є одним із найефективніших способів протидії моральній деградації й корупції.

Важливим аспектом ефективного врядування є впровадження сучасних механізмів електронного управління, цифрової звітності та публічних реєстрів. Такі інструменти підвищують рівень прозорості, забезпечують контроль за використанням коштів і дозволяють громадськості стежити за діяльністю оборонних структур. Проте технологічні рішення не замінюють людської чесності вони лише підтримують ті інститути, які засновані на людських цінностях.

В умовах інтеграції України до євроатлантичного простору питання ефективного врядування та доброчесності набувають ще більшої ваги. Відповідність стандартам НАТО передбачає не лише оперативну сумісність чи технічну модернізацію, а й узгодженість управлінських практик із демократичними принципами. Це означає, що кожен представник сектору безпеки від солдата до генерала має усвідомлювати свою відповідальність перед суспільством, діяти в межах закону та сприяти зміцненню довіри громадян до збройних сил.

Таким чином, ефективне врядування та виховання доброчесності є взаємопов'язаними складовими розбудови сучасного сектору безпеки та оборони. Без людських цінностей і високої моральної культури будь-які реформи залишаються формальними. Лише поєднання компетентного управління, відкритості, справедливості та моральної відповідальності створює основу для стійкої, ефективної та демократичної системи захисту держави.

Список використаних джерел:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції. «Методичні рекомендації щодо впровадження політик доброчесності в органах сектору безпеки і оборони». Київ, 2023.
2. Міністерство оборони України. «Концепція розвитку професійної доброчесності у Збройних Силах України до 2030 року». Київ, 2022.
3. Васильченко С. В. «Доброчесність як елемент військової етики: український вимір». Вісник Національного університету оборони України, № 2, 2022.
4. Шевченко О. П. «Ефективне врядування у сфері національної безпеки: теоретичні засади та практичні орієнтири». Державне управління: удосконалення та розвиток, № 7, 2021.

Ваганова І.М., к.ю.н., доцент ХНЕУ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЯВИЩА

Корупція не є новітнім явищем. Сприйняття корумпованої людини як морально зіпсованої або такої, що шкодить своєю поведінкою всьому суспільству, супроводжує людські відносини від початку їх документації.

Здавна корупцію розглядали як соціальне зло, якого потрібно уникати, позбавлятися, а також протидіяти йому. Які трансформації пройшло це поняття крізь різний період розвитку цивілізації?

Розглянемо категорію корупції в Давні часи. Застереження проти хабарництва, яке «осліплює зрячих та викривляє слова справедливих», згадано ще в Старому Завіті. Притчі Соломона говорять, що цар, який керується справедливістю й правосуддям, зміцнює державу. Натомість ласий до подарунків і хабарів цар навпаки її руйнує та спустошує [1]

Ще в давні часи люди міркували над інструментами обмеження такої поведінки. Наприклад, закони Хаммурапі (1800 р. до н.е.) передбачали покарання корумпованих суддів задля збереження ефективного судочинства. Подібні норми були й в інших частинах світу (наприклад, Артхашастра в древній Індії або Коран на Близькому Сході).

Геродот описав ілюстративну історію, яка трапилась у стародавній Персії в VI ст. до н.е. Тоді царський суддя Сізамн був підкуплений та виніс несправедливий вирок. Цар Камбіс наказав стратити недоброчесного суддю, а з його шкіри зробити ремінь та обтягнути нею суддівське крісло. На посаду страченого цар призначив його сина Отана й наказав йому пам'ятати, на якому кріслі він сидить, коли судить. У 1498 році нідерландський живописець Гарард Давид напише картину «Здирання шкіри з продажного судді», яка буде розміщена в залі міської ради Брюгге, де проводили судові засідання [2].

По-своєму корупція мала свої прояви у Стародавній Греції. У Стародавній Греції корупцію розуміли як негативне явище, що руйнує політику, найвищу форму співжиття людей у полісі. Аристотель згадував корупцію як фактор, що може призвести до виродження держави, і наголошував на необхідності громадянського контролю за діями можновладців [3].

Водночас корупційні випадки траплялися там часто, і, що цікаво, навіть у сфері спорту, яку стародавні греки дуже шанували. Греція є батьківщиною Олімпійських ігор, переможці яких ставали поважними постатями. Як зазначено в книзі Девіда Голдблатта «Ігри: всесвітня історія Олімпійських ігор», багато спортсменів були професіоналами, які змагалися за призи та статус, що часто гарантували їм високі державні посади. Тому траплялися випадки підкупів, наприклад, Павсаній писав, що в 388 році до н.е. боксер Евпол підкупив своїх трьох суперників. Тоді покарали всіх чотирьох учасників. Приблизно в 322 році до н.е. п'ятиборець на ім'я Каліпп запропонував своїм конкурентам гроші за поразку в змаганні. Наймовірно, але за словами філософа Філострата, тренери часто позичали спортсменам гроші під високі відсотки з єдиною метою підкупу.

Крім того, деякі олімпійські спортсмени були підкуплені, щоб змагатися за інші міста-держави. Після своєї олімпійської перемоги бігун Сотад із Криту «продався», аби змагатися за місто-суперника Ефес. Після цього рідне місто його вигнало. Коли факти корупції виявляли, винні спортсмени мали сплатити штрафи – як ті, хто пропонував хабар, так і ті, хто брав гроші. Але результат конкурсу залишився незмінним. Спортсмена, який переміг, проголошували переможцем, навіть якщо він був корумпованим.

В Олімпії існував особливий ряд статуй, який називався Занес. Це були статуї Зевса, споруджені на штрафи, сплачені корумпованими спортсменами. Розміщені біля входу на стадіон, вони служили попередженням для спортсменів. Також статуї сприймали як мирну жертву Зевсу, оскільки атлети порушили олімпійську клятву богу, якому були присвячені Ігри.

У Стародавньому Римі вперше з'явився термін «корупція». Термін походить від лат. «corruptio», що в юридичній термінології означає видачу судового документа в обмін на компенсацію, а в ширшому розумінні – неприємну дію, систему, що занепадає та погіршується. З часом він став усе більш наближеним до сучасного значення й охоплював широкий перелік зловживань можновладців: купівлю посад, підкуп суддів, хабарництво.

Римська республіка страждала від корупції, і такі люди, як Цицерон, що прагнули відродження республіки, присвятили себе справі виявлення та притягнення до суду за крайні прояви корупції, особливо у провінціях. Ці зусилля були запізними. Суспільна мораль республіки вже була занадто корумпованою, а межі в той час – далеко перейдено. Корупція стала такою поширеною, що загальноприйнятими стандартами поведінки стали корупційні дії, а не суворі мораль предків [2].

Занепад Римської імперії був багато в чому зумовлений масштабною корупцією. Зростання імперії та супутнє збільшення фінансових потоків створили ідеальне середовище для процвітання хабарництва та зловживань, завдяки яким чиновники отримували доступ до влади та державних коштів. Багаті громадяни безперешкодно купували голоси та обдаровували своїх прихильників. Зростання хабарництва сягнуло таких розмірів, що призвело до повної втрати довіри громадян до Сенату. Крім того, численні завоювання Риму обернули в рабство безліч людей, що забезпечило потужний приплив дешевої робочої сили. Цей фактор завдав серйозної шкоди нижчим соціальним класам та порушив існуючу систему

землеробства, оскільки багато місцевих фермерів не витримували конкуренції з багатими господарствами, які використовували рабську працю, і згодом втрачали свої землі. Коли завойовницька діяльність Риму пішла на спад, вичерпалися й основні джерела доходів. Це створило значний стрес для економіки, на який чиновники відповіли посиленням оподаткування громадян, що лише поглибило загальне невдоволення. Водночас рівень злочинності в Римі вийшов з-під контролю, і люди боялися за свою безпеку. Заможні громадяни почали наймати власні приватні армії для захисту, які, втім, часто використовувалися для вбивств та крадіжок землі. Таким чином, Римську імперію поступово охопив політичний і соціальний безлад, ключовою причиною якого стало поширення корупції та хабарництва, що врешті-решт зруйнувало її велич.

На початку одинадцятого століття в Європі виникла особлива модель політичної корупції, яка сформувала політичну думку епохи Середньовіччя. Вона базувалася на поєднанні християнського акценту на моральних цінностях із класичним наголосом на цінності розуму. Це злиття породило ідею, що природний розум забезпечує принципи, якими має керуватися людина. Будь-яка невідповідність цим заздалегідь визначеним принципам вважалася ознакою зіпсованого життя. Таким чином, саме поняття «корупція» набуло релігійного трактування, пов'язаного з гріховною природою людини, а термін «*corruptibilitas*» використовувався для позначення схильності до руйнування, тлінності та гріховності. Окрім цього, в період Середньовіччя світська та церковна влада були надзвичайно тісно пов'язані: Папа часто залежав від волі світських правителів у реалізації церковної політики. Для полегшення цього процесу Церква все більше долучалася до світського урядування, зближуючись із панівною коаліцією. У цьому контексті саме залученість релігії до політики почали сприймати як корупцію, оскільки ці дві сфери мали бути, згідно з тодішніми уявленнями, відмінними, а не спорідненими. Найпоширенішою формою корупції тих часів була симонія - купівля та продаж церковних посад за гроші. Хоча це явище повністю відповідає сучасному визначенню корупції, що передбачає обмін коштів на певний результат, тоді симонію розглядали як корупцію через її зв'язок із втручанням світської влади у сферу інтересів Церкви.

До кінця Середньовіччя корупція в Католицькій Церкві набула статусу надзвичайно серйозної проблеми. Хоча від духовенства очікувалася освіченість, багато парафіяльних священників виявилися неписьменними і ледь могли відправляти навіть прості богослужіння. Більше того, численні священники та черниці порушували свої обітничі цнотливості, вступаючи у статеві стосунки. Це явище торкнулося навіть найвищого рівня: відомо, що деякі Папи, зокрема Інокентій VIII та Олександр VI, мали дітей. Численні єпископи й абати, зловживаючи своїми посадами, вели розкішне життя, більше нагадуючи світських князів, ніж скромних слуг Божих. Навіть кардинали, високопоставлені чиновники в Римі, проживали у величних палацах і хизувалися золотими мантиями, прикрашеними дорогоцінним камінням. Для того, щоб забезпечувати собі цей екстравагантний спосіб життя, Церква розробила цілу низку корупційних методів.

Християнська традиція визнавала паломництво до місць реліквій (предметів, пов'язаних із важливими релігійними діячами) та святих місць як прийнятний спосіб покаяння і відшкодування гріхів. Однак наприкінці Середньовіччя деякі священнослужителі почали зловживати цим звичаєм, стягуючи плату з вірян за можливість побачити святі мощі. Яскравим прикладом слугував князь Фрідріх I у північній Німеччині, який зібрав колекцію з понад 17 000 реліквій (серед яких нібито були частини палаючого куща Мойсея, фрагменти хреста Ісуса та солома з Його ясел). Кошти, отримані від паломництва до цих святинь, спрямовувалися на будівництво собору, замку та університету. Іншою поширеною формою заробітку для Церкви була симонія - практика продажу церковних посад тому, хто пропонував найвищу ціну, не зважаючи на його кваліфікацію чи релігійну підготовку.

Проте найбільш прибутковою та суперечливою з усіх корупційних практик, що використовувалися для збору коштів, став продаж індульгенцій. Спочатку індульгенція була грамотою, що видавалася Папою особі, гріхи якої вже були прощені, і мала на меті скасувати

частину або все покарання, яке людина мала понести після смерті. З часом, однак, охочі отримати індульгенцію могли просто купити відповідний лист-свідцтво у будь-якого церковного чиновника. Більш того, корумповані церковники запровадили ідею, що індульгенції можна придбати навіть для померлих родичів, чиє спасіння могло бути під сумнівом. Хоча Церква ніколи не оголошувала цього офіційно, багато представників духовенства навчали, що спасіння можна досягти просто завдяки купівлі достатньої кількості індульгенцій.

В епоху Відродження Ніколо Макіавеллі у своєму трактаті «Державець» запропонував розглядати корупцію як хворобу. За його словами, спочатку хворобу важко розпізнати, але легко вилікувати, проте з часом вона загострюється і стає легкою для розпізнавання, але майже невіддатливою до лікування. Подібним чином відбувається і з державною корупцією: мудрий правитель може легко подолати перші її прояви, але якщо вона встигне проникнути в усі сфери життя, жодні засоби не допоможуть. Таким чином, Макіавеллі став одним із перших, хто акцентував увагу на ступені розповсюдженості корупції та її фатальному впливі на соціально-політичну систему.

Одним із найбільш яскравих прикладів корупції та її впливу того часу була олігархічна родина Медічі, представники якої з XV по XVIII століття неодноразово очолювали Флоренцію. З їхнього роду походили четверо Пап Римських (Лев X, Пій IV, Климент VII, Лев XI) та кілька членів королівських сімей Франції. Сім'я Медічі, яка була впливовими торговцями вовною та банкірами, фактично керувала Флоренцією протягом усього Відродження, а їхній значний вплив на розвиток італійського Ренесансу був досягнутий завдяки їхньому меценатству [4]. Водночас Медічі були однією з найбагатших і найвпливовіших династій, які, зокрема, досягли свого впливу корупційним шляхом, підкуповуючи митців та політиків. Особливо відомою є історія Папи Лева X (сина Лоренцо Медічі), який любив витрачати гроші. Для фінансування своїх величезних потреб він або позичав кошти під заставу активів Ватикану, або вимагав їх шляхом шантажу, або ж продавав індульгенції. Продаж Левом X індульгенцій — засобу, який у Католицькій Церкві розглядається як спосіб скорочення часу відплати за гріхи — для покриття власних витрат є яскравим прикладом тогочасної корупції. Він вів світське життя, використовуючи папство для його підтримки, і через це ледь не призвів Церкву до банкрутства.

Епоха Відродження, відома своїм розквітом мистецтва, також демонструвала часті прояви зв'язку між корупцією та мистецькими проєктами. Показовим прикладом є історія Пауля Гектора Майра, чиновника міської адміністрації Аугсбурга (Німеччина) у середині XVI століття та пристрасного шанувальника фехтування. Майр був стурбований тим, що поширення вогнепальної зброї призводить до занепаду середньовічного європейського мистецтва рукопашного бою. З метою збереження цього мистецтва Майр зібрав усі доступні посібники з фехтування та узагальнив їх у масштабній двотомній праці під назвою «*Opus Amplissimum de Arte Athletica*». Цей рукопис містив ілюстрації різних прийомів поєдинків, для створення яких Майр найняв художника та двох натурників. Проєкт виявився надзвичайно дорогим і тривав чотири роки. Щоб його профінансувати, автор систематично розкрадав кошти з міської скарбниці. У 1579 році його розкрадання було викрито, і Майра повісили. Незважаючи на сумну долю автора, його унікальна книга дійшла до наших днів.

Епоха Нового часу відіграла вирішальну роль у формуванні сучасного визначення корупції, коли в Європі почали виникати централізовані держави зі складним бюрократичним апаратом та розвиненими правовими системами. Саме тоді сформувалося розуміння корупції як зловживання державними службовцями своїми повноваженнями задля особистого збагачення. Зокрема, Шарль Луї Монтеск'є, досліджуючи методи боротьби з корупцією, наголошував на необхідності обмеження владних повноважень та впровадження принципу поділу влади на три гілки - законодавчу, виконавчу та судову, - які мали б взаємно стримувати й контролювати одна одну. Поступово розуміння корумпованості стало менше асоціюватися з етичними питаннями та аморальністю людської природи, натомість його почали розглядати у контексті відносин між державною та приватною сферами. Поява

тоталітарних диктатур, таких як Радянський Союз і Гітлерівська Німеччина, також супроводжувалася глибоким системним вкоріненням корупції як у державній машині, так і в суспільстві. Про поширеність корупції в цих режимах яскраво свідчать нині доступні документи фашистського та націонал-соціалістичного режимів, а також повідомлення з Радянського Союзу. Наочним доказом є слова гітлерівського фельдмаршала Германа Гьорінга на нараді 12 листопада 1938 року: «Я бачив жахливі речі. Водії гауляйтерів збагачуються, мають по пів мільйона... Це неможливі речі. Я діятиму безжально, без жодних вагань». Такі факти підтверджують, що корупція була поширеним і загальновідомим явищем, ілюструючи, як це явище, що має довгу історію, еволюціонувало від моральної категорії до політичної та системної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Притчі Соломона URL: <https://www.ukrbs.org/bible/CUV/PRO.25/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%A7%D0%86-25/>
2. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Антикорупція та доброчесність» URL: <https://surl.li/qmaxjc>
3. Корупція на атоми : феномен корупції у сучасному світі URL: <https://ppt-online.org/1398287>
4. Закони інновацій URL: <https://yacht.volia.cx.ua/ukraincyam/khto-buv-naybagatshoyu-rodinoyu-florencii.html>

Василюк А.Р., НАДПСУ
Дзяворук А.Д., НАДПСУ

ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція це одна з найважливіших проблем сьогодення проти якої необхідно вести боротьбу, вона суттєво впливає на економіку країни довіри населення державі та ставить в нерівні умови громадян підриває економічні процеси та стримує розвиток суспільства. Для українців які боролися з корупцією це не тільки перебування у впровадженні ключових реформ а ще і необхідна умова для вступу до Європейського союзу.

Запобігання та протидію корупції можливо досягти за вимаганням важливих засад таких як прозорість підзвітність відповідальності та активної участі громадян ці принципи дозволять підвищити рівень ефективності виявлення корупції також зменшити ризики зловживання службовим становищем та забезпечити невідворотність покарання для тих хто порушує закон.

Прозорість є базою для запобігання корупції. Відкриті процеси у сфері державного управління дозволять громадянам контролювати державний бюджет виплати з нього, стежити за виконанням державних програм та перевіряти, як використовують ресурси. Для цього було запроваджено важливі механізми, такі як система електронних закупівель «Prozorro». Через її функціонування вдалося значно зменшити рівень зловживань під час державних закупівель.

Важливим інструментом прозорості є невід’ємне декларування доходів і майна посадовців. Запровадження системи електронного декларування стало одним із досягнень у антикорупційній боротьбі в Україні. Цей новий етап дозволив суспільству дізнатися про реальні статки чиновників та унеможливив не виявлення фактів незаконного збагачення.

Підзвітність державних органів на мою є найважливішою засадою у боротьбі з корупцією в наш час коли українська держава перебуває в умовах воєнного стану. Вона означає, що посадовці повинні пояснювати свої дії, рішення та використання ресурсів, а